Univerzitet Sinergija Bijeljina

Sistem i institucije državne vlasti

Predmetni nastavnik: doc. dr Dijana Savić Božić
e-mail: dinabozic@gmail.com
dsavicbozic@sinergija.edu.ba

Država kao organizacija suverene političke vlasti (država kao “veštačka ličnost” kao “pravna ličnost”).

Ona je nešto drugo u odnosu na fizička lica koja je čine.

Poricanje države kao pravne ličnosti vodilo bi u apsolutizam, jer bi se ona svela na ljude koji za nju rade, a onda bi bilo normalno da oni rade u sopstvenom interesu.

Funkcije (grane) državne vlasti

“Funkcija”, “grana”, a ne “vlast”.

Kada bi doslovno bilo više vlasti to bi značilo da postoji više pravnih ličnosti države.

Funkcija državne vlasti je metod, način delovanja države.

Treba razlikovati funkciju od vrste državne djelatnosti, koje mogu biti mnogobrojne (vojne, bezbjedonosne, socijalne, ekonomske, prosvjetne, zdravstvene, itd).

Tri osnovne funkcije državne vlasti

Funkcija može biti:

- stvaranje opštih normi (zakona);
- izvršavanje opštih normi (donošenjem pojedinačnih normi ili izvršenjem materijalnih radnji);
- rješavanje sporova povodom (ne)primjene opštih normi.

Zakonodavna, izvršna i sudska funkcija (dva razloga):

1. priroda svake funkcije tehnički zahtjeva zasebne organe.
2. nema pravne države bez ove podjele.

Zakonodavna funkcija

Pojam: izdavanje opštih pravila.

Istorijat

- prvi oblik: običaji, prirodno pravo...
- sa nastankom pojma suverenosti ona pripada suverenoj vlasti.
- ona daje pravac svima drugim vlastima.

Odlike zakonodavnog organa danas:

- Kolektivno tjelo.
- Predstavničko tjelo.
- Spor i složen postupak odlučivanja.

Nadležnosti predstavničkog tela

- Donosi i mijenja zakone i ustav.
- Donosi budžet.
- Imenuje funkcionere drugih organa.
- Ratifikuje međunarodne ugovore.
- Izjašnjava se o najvažnijim političkim pitanjima u zemlji.

Parlament

https://www.youtube.com/watch?v=X9Abip_QXzg

Izvršna funkcija

Pojam: primjena (izvršavanje) opštih pravila - neposredno dejstvo države u stvarnom životu.

Nužno postoji u svakoj državi.

Izvršno-politička i izvršno-upravna funkcija;

Prva se bavi izvršavanjem zakona kroz donošenje opštih pravnih akata (uredbi, naredbi itd) i koordiniranjem i usmjeravanjem rada upravnih organa.

Druga se bavi donošenjem pojedinačnih pravnih akata i preduzimanjem materijalnih radnji.

Šef države

izvršno-politička funkcija

Šef države (državni poglavar), nekada najmoćniji organ vlasti od kojeg se vremenom odvajaju druge grane vlasti.

Oblici vladavine: monarhija i republika;

- u monarhiji je šef države pravno i politički neodgovoran, dok u republici nije.
- razlikuje se i način dolaska na funkciju (nasleđe i izbor).

Nadležnosti šefa države u današnje vrijeme zavise od oblika državne vlasti, ali one su u demokratskim poredcima svakako manje, nego što su bile u prošlosti.

Vlada

Preteča vlade su savjetnici i pomoćnici šefa države, koji su vladaru pomagali u vršenju vlasti, bez formalnih ovlašćenja ili prema potrebi.

Vremenom, ta lica dobijaju formalni položaj ministara, a kasnije njihovo imenovanje počinje da se odobarava u parlamentu.

Tako nastaje vlada kao najviši, kolegijalni organ izvršne vlasti, sačinjena od premijera i ministara (koji su šefovi pojedinih resora).

Vrste vlada: politička (koaliciona, manjinska, koncentraciona), ekspertska, prelazna itd.

Izbor i nadležnost vlade: zavisna od sistema državne vlasti.

Upravna funkcija

Izvršava zakone i druge opšte pravne akte donošenjem pojedinačnih pravnih akata (rešenja , npr. rješenje o porezu na imovinu) i izvršavanjem materijalnih radnji (npr. rušenje nelegalno izgrađenog objekta)

Odlike upravnog organa danas:

- stručnost (birokratski organi);
- brzina i efikasnost;
- jednostavniji postupak;
- inokosnost.

Sudska funkcija

“Funkcija državne vlasti usmjerena na zaštitu i uspostavljanje prava u slučajevima pravnog spora ili povrede prava”.

Uloga sudova u našem sistemu je da primenjuje, a ne da stvara pravo.

Za razliku od uprave i izvršne vlasti, sudovi primenjuju pravo isključivo prilikom rješavanja sporova.

Oblici vlasti

Podjela vlasti

Jedna želja (očuvanje individualne slobode u državi) i jedan uvid - “svaki čovek koji ima vlast sklon je da je zloupotrebi”.

Ukoliko se tri vlasti sjedine tad se individualna sloboda uništava, stoga nema slobode bez ograničenja moći koju ima politička vlast.

A najbolje sredstvo za ograničenje vlasti je druga vlast - ograničiti državnu vlast kroz podjelu vlasti i uspostaljanje ravnoteže moći.

Otuda je engleski sistem “kontrole i ravnoteže” uzoran primjer obuzdavanja vlasti, a tu je za **Monteskjea** najvažniji bio odnos zakonodavne i izvršne vlasti (koje se uzajamno ograničavaju).

Značenje teorijskog koncepta (organizaciona i funkcionalna nezavisnost).

Organizaciona: organi jedne grane vlasti ne biraju, ne postavljuju i ne smjenjuju organe druge grane vlasti.

Funkcionalna: organi jedne grane vlasti ne mogu da donose, mjenjaju ili poništavaju odluke, koje su u nadležnosti organa druge grane vlasti.

Ograničenje vlasti

https://www.youtube.com/watch?v=fcv0vHEEskA

Američki očevi osnivači

Najveća opasnost za slobodu u republici je u neograničenoj vlasti većine, jer u demokratiji je najveća moć u zakonodavnom telu.

Otuda obuzdavanje zakonodavne vlasti (kroz podjelu te vlasti na dva doma) i ojačavanje sudske i izvršne vlasti u SAD.

Predsjednički sistem
Izvršna vlast

Medison:

"Za podjelu vlasti dovoljno je učinjeno ako je svakoj vlasti onemogućeno da dobije pretežan uticaj na poslove druge vlasti".

Izvršna vlast u rukama predsjednika:

- poluneposredan izbor (elektori).
- opoziv kroz impeachment.
- sekretare departmana postavlja predsednik - bez veze sa Kongresom.
- suspenzivni veto.
- odnos prema Kongresu.

Zakonodavna vlast

Zakonodavna vlast u rukama Kongresa.

Dva doma Kongresa: Senat i Predstavnički dom,

- samo kroz budžet i zakone utiče na rad izvršne vlasti.

- senat odobrava neka imenovanja i ratifikuje međununarodne ugovore.

- ne može izglasati nepoverenje izvršnoj vlasti (osim opoziva predsjednika zbog kršenja ustava).

Sudska vlast

Sudska vlast - podjeljena na federalno i državno pravosuđe.

Federalna u rukama Vrhovnog suda.

Sastav i način izbora - 9 sudija koji se postavljaju doživotno (stalnost i nepokretnost) od strane predsjednika, a uz odobrenje senata.

Najvažnije nadležnosti :

- ispitivanje ustavnosti zakona (negativna zakonodavna vlast) u pojedinčanim slučjevima u kojima postoji sumnja da je povređen ustav.
- rješavanje sukoba između država članica i federalne vlasti ili između država članica međusobno.

Predsjednički sistem

https://www.youtube.com/watch?v=PpGH0am3byQ

Parlamentarni sistem

Zakonodavna vlast - u rukama parlamenta:

- bira izvršnu vlast (premijera i vladu)
- oni su članovi parlamentarne većine.
- izglasavanje nepoverenja.
- pravo interpelacije.

Izvršna vlast – u rukama vlade:

- ona može u odnosu na parlament sve ono što ne može predsednik SAD.
- kontrola parlamentarne većine.

Načela parlamentarnog režima:

- ravnopravnost zakonodavne i izvršne vlasti.
- saradnja dve vlasti.
- sredstva uzajamnog uticaja.

Jedinstvo vlasti

Istorijat - konventski sistem (Rusoova ideja narodne suverenosti).

U moderno vreme jedini primer je tzv. skupštinski sistem u Švajcarskoj.

I u ovom sistemu postoje tri glavne vrste organa.

Bitan je odnos zakonodavne i izvršne vlasti,

- i u ovom sistemu sudska vlast uživa široku nezavisnost.
- kada se kaže da zakonodavna vlast ima premoć nad izvršnom to prevazilazi uobičajenu prevlast koju ona ima po prirodi svoje delatnosti.
- to znači mogućnost mešanja u rad te vlasti, preuzimanje njenih poslova i potpuna personalna zavisnost.

Literatura

Ustavno pravo, Rajko Kuzmanović/Siniša Karan, Banja Luka 2015. godine

https://www.youtube.com/watch?v=X9Abip_QXzg

https://www.youtube.com/watch?v=fcv0vHEEskA

https://www.youtube.com/watch?v=PpGH0am3byQ

Predmetni nastavnik: doc. dr Dijana Savić Božić
e-mail: dinabozic@gmail.com
dsavicbozic@sinergija.edu.ba